

Ona tilimiz – milliy ma'naviyatimizning bitmas tuganmas bulog'idir

Xorazm viloyati Urganch tumani

1-son kasb hunar maktabi matematika fan o'qituvchisi

Masharipova Mardona Jumabayevnaning

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tilimizning taraqqiyoti, tarixi, shakllanish jarayonlari, jamiyatimizdagi tutgan ro'li haqida fikr mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, ona tilimizga davlat tomonidan berilayotgan e'tiborlar, harakatlar haqida ma'lumotlar bayon etilgan. Hamda yoshlarning ma'naviy va ma'rifiy yetuklikga erishishlarida ona tilimizning o'rni naqadar beqiyos ekanligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, davlat tili haqidagi qonun, o'zbek tili, ta'lim tizimi, ma'anaviyat va ma'rifat.

Наш родной язык – неиссякаемый источник нашей национальной духовности.

Ургенчский район Хорезмской области.

Учитель математики профессионально-технического училища №1

Машиарипова Мардона Джумабаевна

Аннотация: В данной статье рассматриваются развитие, история, процессы формирования нашего родного языка, его роль в нашем обществе. Также представлена информация о внимании и действиях, оказываемых государством нашему родному языку. Также подчеркивается, насколько важна роль родного языка в духовно-образовательной зрелости молодежи.

Ключевые слова: родной язык, закон о государственном языке, узбекский язык, система образования, духовность и просвещение.

Our mother tongue is an inexhaustible source of our national spirituality

Urganch District, Khorezm Region

Teacher of mathematics at Vocational Vocational School No. 1

Masharipova Mardona Jumabayevna

Abstract: *This article discusses the development, history, formation processes of our native language, and its role in our society. Also, information about the attention and actions given by the state to our mother tongue is presented. It is also highlighted how important the role of our mother tongue is in the spiritual and educational maturity of young people.*

Key words: *mother tongue, state language law, Uzbek language, education system, spirituality and enlightenment.*

Ona tili — har bir elatning, xalqning, millatning o‘z tili. Ona tili lug‘at tarkibi, asosan, shu tilga mansub xalqning turmushi, madaniyati va an‘analarini ifodalaydigan so‘z va tushunchalardan iborat bo‘ladi. Ona tili taraqqiyoti har bir elat, xalq va millatning ijtimoiy rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq.

O‘zbek tilining paydo bo‘lishi va rivojlanishi tarixi uning ona tilida so‘zlashuvchilarning tarixi bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘zbek xalqi kabi bir millatning paydo bo‘lishi turkiy va eron tillarini birlashtiruvchi bir qator etnik guruhlarining birlashishi bilan bog‘liq edi. Buni orasida katta farq bo‘lgan o‘zbek lahjasidagi dialektlarning ko‘pligidan bilish mumkin.

O‘zbek tilining rivojlanish tarixini uch bosqichga bo‘lish mumkin: qadimgi turkiy, qadimgi o‘zbek va zamonaviy o‘zbek tili davrlari.

Ushbu bosqich V-XI asrlarga tegishli. Turklar Sirdaryo, Amudaryo va Zarafshon qirg‘oqlari bo‘ylab hind-eron qabilalari aholisini asta-sekin chiqarib yuborishgan. Aloqa vositasi qadimgi turkiy til bo‘lib, uning asosida keyinchalik ko‘plab Osiyo tillari

paydo bo'lgan. Bugungi kunda qadimgi turkiy yozuvning faqat o'sha davrga tegishli madaniy yodgorliklarda tasvirlangan qismlari mavjud. Ikkinchi bosqich XI-XIX asrlarga to'g'ri keladi. Shu vaqt ichida o'zbek tili ko'plab qo'shni tillar ta'sirida rivojlandi. Tilning shakllanishiga birlashgan va rivojlangan adabiy tilni yaratgan shoir Alisher Navoiy ulkan hissa qo'shdi. Bu shaklda u 19-asrning oxirigacha o'zgarishsin ammo buning ishini ishlatilgan. XX asrda zamonaviy o'zbek tilining shakllanishi boshlandi. Butun O'zbekiston aholisi tomonidan tan olingan Farg'ona lahjasi uning asosini tashkil etdi. Aholining aksariyati sartiya tili deb biladigan ushbu lahjada gapirishgan va uning karnaylari sartlar deb nomlangan. Etnik sartlar o'zbek xalqiga tegishli emas edi, ammo o'tgan asrning 20-yillarida "sart" so'zidan voz kechildi va mamlakat aholisi o'zbeklar deb nomlana boshladi. Adabiy til normalari yanada demokratiklashdi, bu esa uni ancha soddallashtirdi.

So'z turkumlari — tildagi so'zlarning ularda umumiy kategorial ma'noning (maye. otlarda predmetlik, fe'llarda harakatholat), grammatik kategoriyalar yagona tizimining, o'ziga xos so'z o'zgarish, shakl va so'z yasaliş tiplarining, sintaktik vazifalar umumiylikining mavjudligiga qarab ajratiladigan guruxlari (Ba'zi adabiyotlarda "so'zlarning leksikgrammatik kategoriyalari" deb ham ataladi). Demak, so'zlarni guruhlarga, turkumlarga ajratishda asosan ularning sintaktik, morfologik va ma'noviy (semantik) xususiyatlarining o'xshashligi hisobga olinadi. St. avvalo 2 asosiy guruhga bo'linadi: mustaqil So'z turkumlari va mustaqil bo'lmagan. t. Birinchi guruhga o'zbek tilida mustaqil kunlar, ikkinchi guruhga esa yordamchi so'zlar, undov, taqlid so'zlar va modal so'zlar kiradi. Mustaqil so'zlar lug'aviy ma'noga ega, nominativ vazifa bajaradigan, ya'ni predmet, hodisa, belgi, harakat kabilarni ataydigan yoki unga ishora qiladigan va gapning mustaqil bo'lagi vazifasida kela oladigan so'zlardir.

Soʻzlar jumlada egallagan pozitsiyalariga koʻra ham tasnif qilinishi mumkin. Gapda bir xil sintaktik pozitsiyada tura oladigan yoki bir xil sintaktik vazifa bajara oladigan soʻzlar bir Soʻz turkumlariga kiritiladi. Bunda sintaktik vazifalarning yigʻindisigina emas, balki ushbu vazifalardan har birining muayyan St. ga xoslik darajasi ham muhimdir. Bu vazifalar birlamchi va ikkilamchi turlarga boʻlinadi. Masalan, oʻzbek tilida, boshqa bir qancha tillarda boʻlganidek, ot va feʼl turkumidagi soʻzlar oʻrni bilan ega vazifasida ham, kesim vazifasida ham kela oladi, lekin feʼl uchun kesimlik vazifasi birlamchi, egalik vazifasi ikkilamchi hisoblanadi. Xuddi, shuningdek, otlar uchun egalik vazifasi birlamchi, kesimlik vazifasi esa ikkilamchi hisoblanadi.

Har bir soʻz turkumi oʻziga xos grammatik kategoriyalar toʻplami bilan ajralib turadi. Bu kategoriyalar (mas, otlardagi kelishik, egalik, son, sifatlardagi daraja; feʼllardagi shaxs-son, mayl, nisbat va boshqalar) har bir Soʻz turkumlari dagi aksariyat suzlarga tegishli buladiki, bu narsa soʻzlarni turkumlarga ajratishning morfologik mezoni sanaladi.

Hozirgi maktab grammatikalaridagi St. tizimi, yaʼni soʻzlarni turkumlariga ajratish qad. davrlarga borib taqaladi. Mil. av. 4-asrda Aristotel St.ni 7 ga, mil. av. 5-asrda hind tilshunoslari Yaska, Panini 4 ga boʻlganlar. Keyinroq, mil. av. 2—1-asrlarda aleksandriyalik filologlar Frakiyalik Dionisiy, Apolloniy Diskol, rimlik Varronlar aralash morfologik, semantik va sintaktik asoslarda 8 ga (ot, feʼl, ravish, sifatdosh, olmosh, koʻmakchi, bogʻlovchi) boʻlganlar. Bunda ismlar oʻz navbatida ot, sifat va son guruhlarini qamrab olgan. Soʻz turkumlarining bu tizimi maʼlum darajada arab grammatik anʼanalariga ham taʼsir koʻrsatgan: arablar ham feʼldan boshqa mustaqil soʻzlarni "ism" termini bilan ataydilar. Keyingi davrlarda (oʻrta asrlar va 19—20-asrlarda) yevropa va rus tilshunosligida bu borada bir qancha tasniflar amalga oshirilgan boʻlsada, ular koʻpincha aleksandriyaliklar tasnifiga tayangan holda bajarilgan. Turli tillarda St. soni va ayrim turkumlarning hajmi turlichadir. Masalan,

St. soni hozirgi rus tilida ko‘pincha 10 ta deb, o‘zbek tilida esa 10—12 ta deb (turli darsliklar) ko‘rsatiladi. Bular 6 ta mustaqil (ot, sifat, son, olmosh, ravish va fe'l), 3 tayordamchi (ko'makchi, bog'lovchi, yuklama) va 3 ta alohida (undovlar, taqlid so'zlar, modal so'zlar) St. dir. St. sonining barqarorlashmaganligi kelgusida bu sohada yangi izlanishlar olib borish zarurligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Safarova R. va boshqalar. Savod o'rgatish mashg'ulotlari. -T.: Ma'naviyat, 2003
2. Magulova B. Adashboyev B. Kitobim - fotobim. - T.: O'qituvchi, 1996.
3. Nazarov Q., Egamberdiyev B. O‘zbek tilida imlo qoidalari. - T.: O'qituvchi, 1996-yil
4. G'ulomov A., Gobilova B. Nutgo'stirish mashg'ulotlari. -T.: O'qituvchi, 1995